

بسم الله الرحمن الرحيم

پیامدهای منفی فضای مجازی بر بنیان خانواده

استاد راهنما: راضیه علی اکبری

فاطمه فرید دوست، فاطمه شهابی، معصومه شهابی^۱

چکیده

استفاده افراطی اعضای خانواده از فضای مجازی با پیامدهای منفی در نظام تربیتی خانواده همراه است، از جمله ایجاد فاصله و جدایی در بین اعضای خانواده؛ نارضایتی و ناکامی از سبک زیستن؛ بی ثباتی و عدم هویت واحد در افراد؛ بدان سبب که وابستگان به فضای مجازی، همانند کودکی نوپا، گام های نوینی در سبک حرکت برداشته که تماماً ریشه در ارزش های مجازی دارند. از این رو با بررسی پیامدهای منفی فضای مجازی بر بنیان خانواده، به روش تحلیلی - توصیفی، و ارتقای مرتبه ی آگاهی و ترفیع روشن ضمیری، در موضع کارکردهای فضای مجازی، می توان از آسیب های این فضا ممانعت ورزید. همچنین مطالب مذکور، ملزم به نشر و هشدار دهی است بر آنان که قصد ایجاد زندگی مشترک را، به منظور آرامش و آسایش اعضای خانواده در مسیری نیکو طلب نموده اند.

واژگان کلیدی: فضای مجازی، تربیت، بنیان خانواده

^۱. سطح دو صالحات، استان قم، ۰۹۱۲۹۵۱۲۸۲۵

در عرصه ی پیش رو، روال زیستن آدمی در مدار و طریقه ی گذشتگان حرکت نمی کند؛ چرا که در این زمانه، انسان روز به روز به انحطاط و نابودی اسلوب پیشینیان ترغیب می شود. در این راستا، پیدایش برخی از جریانات زندگانی، بیانگر آن است که مدیریت و سلطه بر محوریت اعتدال، در برخی امور جاری زیر سوال می رود و در نتیجه، آسیب های وارده امری ممتنع و نامقدور به شمار نمی آید.

مصرف افراطی از هر چیز، همانا ضایعاتی به همراه دارد؛ از جمله استفاده ی نادرست از فضای مجازی، که جزء همان امور مذکور است. به حتم، اگر مصرف و استعمال از این ابزار، مهار نشود، گریبان گیر انسان می گردد؛ به نحوی که فرد، در وابستگی به این منزل غوطه ور گشته و در موضع گزند های این فضا، بی بهره نمی ماند.

تاکید می شود که خودداری، در مقابل پذیرش تعابن و آسیب های فضای مجازی، اگرچه لاینحل نیست، اما آسان تلقی نمی شود؛ چرا که زندگانی در دنیای حقیقی و جهان مجازی، امری علی حده نبوده و آن دو، به طرز محسوسی در هم آمیخته شده اند و هر دو در کنار یکدیگر، لازمه ی زیستنی معقول، در زمانه ی پیش رو خواهند بود. عدم آگاهی افراد و یا عدم دانش در برآورد کارکردهای فضای مجازی، بلا شک منجر بر احیای صدمات وارده بر زیستن افراد خانواده خواهد بود؛ حال آنکه نفوذ این خسارات، با ارتقای سطح آگاهی، قابل رفع و جلوگیری می باشد. امید است با گسترش روشن ضمیری و تحکم جنبه ی منطقی افراد، از اضرار و تاوان مربوط جلوگیری شده و خانواده، در معرض تلفات آن مقرر و ساکن نباشند.

- بررسی آسیب‌های مجازی در نوجوانان، زهرا قاینی نژاد، پاییز ۹۶
- آسیب‌شناسی فضای مجازی و خانواده، حمید جعفریان یسار و ناهید خدایاری، سال ۹۵
- آسیب‌های فضای مجازی در بین خانواده‌ها، سید هادی حسینی، سال ۹۷
- بررسی میزان تاثیر استفاده از فضای مجازی بر ارزشهای خانواده، طاهر خدا مرادی و فرحناز سعادت،

سال ۹۳

- آسیب‌های فناوری مجازی برای خانواده و راهکارهای مقابله با آن، امیر اسدی و محمد حسین نژاد،

سال ۹۷

- احکام خانواده در فضای مجازی، محمود صادقی، سال ۹۸
- مروری بر آسیب‌های فضای مجازی با اینترنت و شبکه‌های اجتماعی بر روابط خانواده‌ها در پژوهش‌های خارج از کشور، فریدون پریش و احمد رضوانی، سال ۱۴۰۰
- تحلیل جامعه‌شناسی بر تاثیر استفاده از فناوری مجازی بر نظار ارزشی افراد در خانواده، پری عطایی
- کجویی و ابراهیم انصاری و مسعود کیانپور، سال ۹۶

- تاثیر کیفی و کمی شبکه‌های اجتماعی مجازی در ساختار خانواده، علی فاحی، سال ۹۵

اهمیت و ضرورت

طیف کثیری از مشکلات مسیر معمول که جامعه کنونی را در بر دارند، سر منشائی جزء ادغام افراطی فضای مجازی و حقیقی، در بر نمی‌گیرد. استعمال گزافه افراد، از دنیای مجازی و همچنین، صرف اتکای ایشان به این موطن، جریان وسیعی را در جامعه طی کرده و همگان نیز، شاهد موج هنگفتی از نافرجامی‌ها بدان بابت

می باشند. جراحات و صدمات وارد شده، تماماً به دلیل عدم آگاهی اعضا، در برآورد سرانجام مصرف و نیز، به نسبت کارکردهای این موطن، نفوذ کرده اند. از این رو، کنترل موقعیت پر مخاطره و دفع تلفات وارده از سوی ماوای مجازی، اگر چه معضل و دشوار در نظر نباشد، اما گسترش بُعد بینش و شناخت، تنها ناجی و راه حل بوده و در غیر این صورت، گزندها به عینه لمس خواهند شد. به علاوه، اعلان خطر برای نسل آینده و خانواده هایی که هم اکنون شکل نگرفته اند، لازم است؛ چرا که والدین، با بینش صحیح و مستند خود، از خطرات و آسیب های مربوط پیش گیری خواهند نمود.

اهداف

- در وجه کلی، پاسخ به سوالات موجود، در باب ارتباط با ماوای مجازی و ادغام آن با دنیای حقیقی، به منظور سلب صدمات و تلفات تاثیر پذیر از مقصود مذکور.
- انتظار می رود با رشد مرتبه ی علمی در این عرصه، گزند و خسارت ناشی از اتکای افراطی به فضای مجازی رفع شده و نیز، بر قناعت و امساک از موطن حقیقی زندگی، جلو گیری گردد؛ بلکه افراد، در معرض این مخافات وارداتی، ساکن و شاهد نباشند.
- گاهی اصلاح رفتار تربیتی، از انفصال و مفارقت فضای مجازی حاصل می گردد، چرا که تربیت و رشد اعضا، وابسته به سر گذرهای ایشان بوده و فردی که فضای مجازی را، مسکن زیستن خویش می خواند، خواهی نخواهی در زیر سلطه ی همان فضا بسی تربیت یافته و نبوغ پیدا خواهد نمود؛ در نتیجه بر پایان این ارتکاب ناشیانه، باید کوشا بود.

فرضیه

در نظر است که مشکلات و مخافات ناشی از فضای مجازی، متداوم استکثار و افزایش یافته و مشکلات مربوط به آن، فائق رفع خواهد بود؛ چرا که جنبه ی جلوگیری از خسارات تربیتی اعضای خانواده، قابل

تحکیم است و در صورت بروز این تهدید، راه نجاتی وجود دارد. همچنین، پیش گیری از خطرات احتمالی آینده نیز، بستگی به روشن ضمیری افراد دارد که مقاله حاضر، در این نیت نافع و کارآمد واقع می گردد.

سوال اصلی: پیامدهای منفی فضای مجازی بر بنیان خانواده چیست؟

سوالات فرعی

۱. آسیب فضای مجازی به منظور ایجاد فاصله بین اعضای خانواده به چه نحو

است؟

۲. طریقه حس نارضایتی معتادان به فضای مجازی چگونه رخ می دهد؟

۳. نحوه ی تکوین بی ثباتی و بی هویتی در معتادان به فضای مجازی در چه صورت است؟

روش تحقیق: کتابخانه ای - تحلیلی - توصیفی

فضای مجازی و شبکه های اینترنتی، منشاء بسیاری از استحاللات و دگرگونی های انسانی، در عصر حاضر شده و هویت افراد را متحول و تطور ساخته است. در این راستا، افراد با پیشامدی به نام بحران هویت رو به رو شده و فضای مجازی، سرآغاز این مواجهه خواهد بود. هویت سیال و متکثری که در پیرامون مجازی رشد و بالیده است، فرد را از چارچوب های معین اجتماعی و نیز، حیطه های انعطاف پذیر انسانی، که در جهان خارج وجود دارند، تفکیک می کند. این موطن به افراد، قدرت دسترسی و اجازه ابراز کاذب، بی هیچ حد و حسابی داده و در پی آن است که مخاطبین خود را، از قیود و ثغرها سازد. در امتداد، فرد در منزل مجازی، بیش از جهان حقیقی، مجال عبور از خطوط قرمز را داشته و بی آنکه ترمز گیری مانع فعالیت های افراطی او باشد، به تاختن بی حد و مرز ادامه می دهد. این مسئله، می بایست از ماحظه و اهمیت والایی برخوردار باشد! علی الخصوص، در قرابت با کاربران قشر جوان و نوجوانان فعال در شبکه های اینترنتی. (اسداله بابایو و ندا خداکرمیان، ۱۳۹۷)

این فضا، به هر قشری امکان گفت و گوهایی غیر واقعی و خیالی را می دهد. نوجوان و جوانان هم، به این شرایط غیر حقیقی هویتی دلبسته و عادت می نمایند. در آخر نیز، قبول شرایط حقیقی نهفته در هویت خویش را، غیر قابل قبول و یا دشوار می خوانند. لذا وقتی که افراد، قادر هستند به ساخت هویت جعلی و مجازی، که در قیاس با هویت واقعی انسانی، بی دغدغه، بی قید، نامحدود و آزادتر است، به کدامین دلیل دست نگاه داشته و هویت اصلی و حقیقی انسانی خود را، پیش پا افتاده و مبتذل معنا نکنند؟ یقیناً، افراد برای فرار از حدود و قیود معمول روزانه، از جمله ارتباط با جنس مخالف و یا هر مرز دیگری، فضای مجازی را منطق های امن به خویش معرفی نموده و به آن پناه می برد. اهمیت مسئله به نحوی هم اینگونه عنوان میشود که کاربران فضای مجازی، با هویت های جعلی و مجازی، قادر به دوست یابی و رفاقت های کاذب بوده و همچنین می توانند با هر کاربر، با هرگونه منش و هویتی، دوستی و ارتباط برقرار نمایند. سرانجام این ارتکاب نیز، مسلم است که چگونه ثبات فکری، عقیدتی، باوری و غیرهی افراد را متزلزل میکند. چرا که بر همگان،

تاثیر دوست و همدم، در چیش ساختمان فکری کلیت افراد به ویژه بنیاد خانواده، مبرز بوه و افراد وابسته به منزل مجازی، از اهل منزل حقیقی و خانوادگی خود، قطع امید و دوری بر می گزینند. ایشان، به جای تاثیر پذیری از اعضای خانواده، کاربران شبکه ها اجتماعی بر هویت ایشان رخنه و رسوخ کرده و ثمره ی این حوادث و اتفاقات، ثبات ناپایدار اعضای خانواده و همچنین، هویت گمشده ی ایشان خواهد بود. از دیگر ویژگی های فضای مجازی، دروغ و پنهان نمودن هویت واقعی افراد است. از جمله دلایل این فریب کاری ها، ناشناخته بودن فضای مجازی، در برخی زمینه ها بوده و کاربران، برای در امان ماندن از سوء استفاده و یا هر گونه آزار، به افترا در باب هویت اصلی خود روی می آورند؛ چرا که اگر هم آسیبی تهدیدشان کرد، خود اصلیشان در امان مانده و آن هویت جعلی ساخته شده، گزندها را تحمل میکند. ناگزیر، اگر کاربری مدت مدیدی را در فضای مجازی به سر کند، در واقع ما بین مشتی افترا و دروغ پرسه می زند.

به طور کلی، هویت انسانی و ثبات شخصیتی، با استعمال افراطی فرد از فضای مجازی، آسیب و لطمه خواهد دید؛ چرا که موضع بحث موجود، اینگونه است که فرد، مدام بین دو راهی قرار میگیرد و در این راستا، سعی دارد دو جانب و کران متباین را، در یک تراز جمع نموده و آن دو را در کنار هم داشته باشد. یک جانب، همان هویت حقیقی و طبیعی در انسان است (آنچه واقعا هست) و جنبه دیگر، هویت دستکاری شده و مصنوعی آدمی است (آنچه ای کاش باشد). از این رو، انسان متدوام، بین خود واقعی و خود جعلی، در جنگ و جدال بوده و تکلیف مشخصی ندارد که کدام کفه و جنبه را طالب است. در نتیجه، هویت انسان نیز، در بین دو جنبه (آنچه هست) و (آنچه که باید باشد) گیر می افتد. ناگزیر فرد، همواره سعی بر مغلوب ساختن هویت اصلی خود و غالب سازی هویت جعلی دارد؛ بدان سبب که این دو، جمع شدنی نیستند و فرد در خیال و نتایج ذهنی خویش، هزینه و زحمت هویت جعلی و مجازی را کمتر دانسته و عیش و لذتش را بیشتر میخواند. با گذر زمان، ثبات و هویت او، به ناپایداری و سستی خواهد رسید که گویا او، دارای هویت های متعدد شده باشد. همچنین فرد مذکور، بی ثبات گشته و هویت حقیقی خود را، قربانی ناچیزترین

رخداد و حوادث زندگیش خواهد نمود. قابل ذکر است که عناصر سه گانه هویت عبارت اند از: شخص، فرهنگ، جامعه. هر سه اینها، در تکوین شخصیت فرد نقش بسازی دارند. هویت اجتماعی، در پیوند با گروه ها و اجتماعات مختلف شکل گرفته و هویت فرهنگی نیز، به منش تربیتی افراد باز میگردد. در ادامه بیان، هویت شخصی افراد جای میگیرد که این قسم، از عمق وجود باورهای کهنسال، که از بدو تولد تا کنون در ذهن آدمی مشهود است، وضع میشود. ملزم تمامی اقسام، ثبات است و طبق بیانات مطروح، فضای مجازی میتواند عاملی بسی جدی، در بی ثباتی افراد شده و بی هویت انسانی در اعضای خانواده را، به بایسته ترین حالت ممکن اعمال کنند. اعضای یک خانواده، با حضور در اجتماعات مجازی، خواهی نخواهی هویت واقعی خود را به مجازی تغییر میدهند. سپس هویت های فرهنگی ایشان نیز، متأثر از ارزش های مجازی متقلب میشود و در آخر هویت شخصی او نیز، در تقابل با باورهای مرسوم فضای مجازی، رنگ و روی جدیدی می گیرند. مسلماً در انتها، تربیت خانواده، از مداری که باید باشد خارج شده و مطابق با فضای مجازی پیش میرود. در این حین، هویت و ثبات تربیتی خانواده است که در تله افتاده و نجات یافتنش دشوار است. مطالب آورده شده، میتواند اخطار و هشدار اکید، برای تمامی خانوادهگان باشد تا بلکه خود را، از بند و گزند رها سازند. همچنین، هر عضو خانواده ای که هم اکنون تشکیل خانواده نداده است، تلفات و پیامدهای منفی فضای مجازی را، در خاطر بسپارد؛ چرا که تربیت بنیاد خانواده، امری جدی بوده و اهمتر از هر مسئله دیگری می باشد. (صادقی، ۱۳۸۹)

نتیجه گیری

متأثر از پیشامدهای اخیر، مقالهی حاضر در موضع آسیب های فضای مجازی صحبت دارد. بر این مبنا مطالب مذکور مطرح و عنوان شده اند؛ بدان منظور که در صدد وابستگی افراد به فضای مجازی، از پیامدهای منفی و تلفات کثیری پرده برداری شده است. بارتاب و عارضه ی فضای مجازی، خسارات متعددی را از جمله:

طلاق عاطفی، عدم ارتباطات چشمی، دوری گزینی افراد از خانواده و ... به وجود آورده است.

بدین سبب می‌بایست، در پی ایجاد راهکارهایی، به مقصود رفع مشکلات بوده بلکه با دریافت تکنیک‌های مربوط، بتوان ترک اعتیاد به موطن مجازی را حد الامکان تسهیل بخشید. چنان چه آسیب‌های ناشی از فضای مجازی ضبط و ربط نشوند، خسارات جبران ناپذیری گریبان گیر افراد خواهد شد.

از جمله راهکارهای ترک این فضا:

- ایجاد زمانی مشخص، به منظور استعمال از فضای مجازی و برنامه‌های وابسته به اینترنت؛ در غیر از برهه‌ی تعیین شده، آنالین شدن افراد مجاز نیست.
- یادداشت نمودن تایم استفاده از فضای مجازی، بدان دلیل که افراد، در جریان فرصت‌های مفید و یا تلف شده قرار گیرند.
- ارتباط و انس بیشتر از اسبق، با نزدیکان. به نحوی که در حضور ایشان، به معاشرت و تعامل طبیعی و انسانی پرداخته و از فضای مجازی دوری شود. افراد وابسته به این جو، میبایست استعمال و استفاده‌ی افراطی از فضای مجازی را خنثی کنند! بدین شیوه که ابتدا، علت بکارگیری کاذب را از فضای مجازی یافت نموده و آن را درمان کنند.
- چینه‌س برنامه‌های گوناگون در اوقات فراغت خود. اغلب افراد، فضای مجازی را اسباب سرگرمی و تخلیه‌ی انرژی می‌دانند. می‌توان بر حل این عارضه، بازی‌های سالمی را از جمله: سرگرمی‌های ورزشی (مانند والیبال، بدمیتون، شنا و ...) و یا بازی‌های دسته جمعی (مثل مافیا، دوز، منچ و غیره)، جایگزین وقت گذرانی یا به عبارتی بایسته‌تر، وقت کشی اینترنتی قرار داد.
- افراد نباید برای مطالعه نمودن، نسخه‌های الکترونیکی را جایگزین نسخه‌های چاپی و کاغذی بدانند.

- اغلب افراد در هنگام نیاز به دیگران و یا ارتباط با ایشان، به سرعت بر آنان پیغام می‌گذارند در این وهله، اگر دسترسی حضوری امکان پذیر نبود، بهتر است از تماس گرفتن به جای پیامک استفاده کنند.

منابع و مأخذ

- عظیمی، ساره ، آسیب های فضای مجازی بر خانواده ها، ۱۳۹۵
- فرجی، ماهرخ و زینب کمائی، تاثیر فضای مجازی بر امنیت خانواده ها، ۱۳۹۳
- صادقی، زهرا ، شخصیت و هویت در فضای مجازی، ۱۳۸۹
- بابایو ، اسداله و نداخداکرمیان، تاثیر فضای مجازی بر هویت افراد، ۱۳۹۷